

La casa elèctrica
Josep Balaguer i l'orgue Walcker

Sala Pilar Montaner i planta noble
Can Balaguer
Carrer de la Unió, 3
Palma

Telèfon 971 22 59 00, ext. 1726 / 1727 / 1730
Horari d'atenció al públic:
de dilluns a divendres de 9 a 14 h
Correu electrònic: canbalaguer@palma.cat

Consulta les activitats a
palmacultura.cat

ÀREA DE CULTURA I BENESTAR SOCIAL
Tinent de batle de Cultura i Benestar Social
Antoni Noguera Ortega

Coordinador general de Cultura
Miquel Àngel Contreras Ramis

Director general de Difusió i Promoció Cultural
Marcos Augusto Lladó

Directora general de Cultura i Comunitat
Catalina Codina Pérez

Directora general d'Arts Visuals
Aina Bauzà Medrano

Coordinació de l'exposició
Isabel Pérez Miró

Comissariat
Mireia Rosa Ferriol Queralt
Aránzazu Miró Moína

Muntatge
Art Ràpid

Conservació i disseny de muntatge
Mar Gómez

Disseny gràfic
Jordi Cerdà - Hastalastantas

Fotografia
Arantxa Boyero

AGRAÏMENTS
El Bazar del Libro
- Camina i no turis
Casmusic
Cercle de Belles Arts
Hereus de les germanes Calafell
IB3 Ràdio
Llegat Massot i Muntaner/ Capó/Planes
Museo Virtual del Órgano
Museu de Mallorca
Leonor Ahn Talavera
José Antonio Cantarellas
Joan Círia Maimó
Carme Colom Arenas
Marisa Cortés Cortés
José Joaquín Esteve Vaquer
Àngel Faraldo
Eugènia Gallego Cañellas
Helena Inglada Grau
Antoni Lliteres
Joan Llompart
Pedro J. Lorente
Mateu Malondra
Pere Martorell Vallespir
Biel Massot i Muntaner
Antoni de la Mata
Antoni Mir i Marqués
Joan Mir Ramonell
Muy Morey
Nofre Morey
Antònia Noguera
Lluís Oliver Argelés
Jesús Palazón
Joana Maria Queralt Gibert
Octavi Rumbau
Gaspar Sabater Vives
Joana Seguí
Maria Gràcia Salvà
Francisco Valero Terribas

D.L.: PM 00919-2023

PalmaCultura

L'orgue Walcker i l'organola

Si l'orgue és un instrument de vent que fa sonar un nombrós grup de tubs de diferents mides i materials, controlats des d'un o més teclats, l'instal·lat a la sala de música de Can Balaguer, a més dels seus milers de tubs admirablement ordenats, conté també un aparell que anticipà la gran revolució que significà la difusió massiva de música.

L'organola, amb el seu sistema de reproducció automàtica de rotlles perforats, ens permet entendre els inicis de la programació mitjançant la codificació en sistema binari que origina l'aparell més conegut amb el nom de pianola.

És l'origen del canvi de paradigma: el consum de música a voluntat.

Organola Walcker de Can Balaguer

Rotlles perforats per a organola

Volem dedicar aquesta exposició a les dones que, fins fa poc, acompanyaven altres vides

Fa un parell d'anys vàrem trobar a l'arxiu del Cercle de Belles Arts un feix de documents embolicats amb paper de diari de l'abril de 1936. Explicaven el procés de construcció del gran orgue que la família Balaguer va instal·lar devers el 1930 al primer pis de casa seva.

Aquest orgue de transmissió electropneumàtica incorporava, com a sùmmum de la modernitat, un automatisme que el feia sonar tot sol. No debades l'electricitat, que havia arribat a Mallorca a començament del segle XX, estava transformant la ciutat.

El llegat conservat en aquesta casa s'ha preservat gràcies a la voluntat de les germanes Balaguer.

Aránzazu Miró Moína
Mireia Rosa Ferriol Queralt

Feix de documents. Fons CBA

Consola Walcker de l'orgue de Can Balaguer

Josep Balaguer i la casa elèctrica

Josep Balaguer i Vallès (Inca, 1869 - Palma, 1951) va néixer i créixer al segle XIX. Es formà com a músic. Fou pianista acompanyant, secretari del prestigiós cantant d'òpera Uetam, director de banda com a músic militar, director d'orquestra, empresari musical amb Antigua Casa Banqué i mecenes de les arts.

Els germans Josep, Francisca, Aina i Catalina compraren Can Balaguer el 1927. A més de l'orgue, s'hi feren col·locar un ascensor. L'avançada instal·lació elèctrica requerí una actualització trenta anys més tard.

La música es reflecteix també en les seves adquisicions artístiques. Antoni Gelabert converteix en colors Beethoven i Chopin.

Josep Balaguer retratat per J. Martí a Barcelona el 1888.
Fotografia dedicada al seu mestre Guillem Massot.
Llegat Massot i Muntaner/Capó/Planes

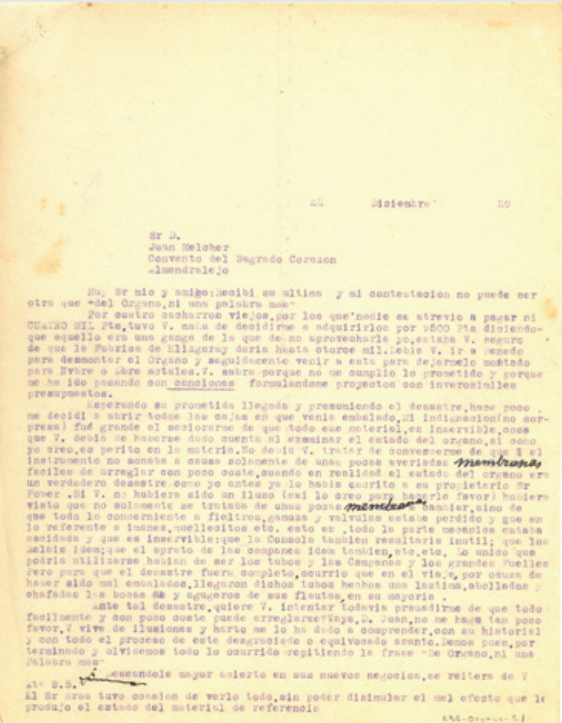

Antoni Gelabert. *Triptic de Pollença*, ca. 1928. Oli damunt taula. Fragment

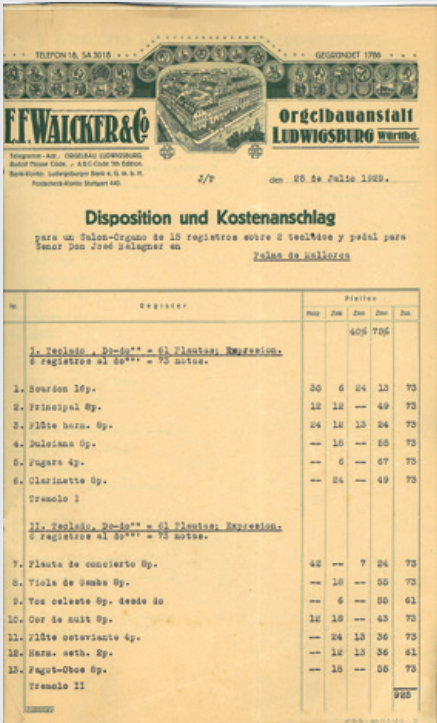
L'odissea de la instal·lació de l'orgue

Poques vegades tenim l'oportunitat de reconstruir l'evolució de quelcom tan impactant com aquest orgue. Josep Balaguer es va barallar amb diferents orgueners: Juan Melcher d'Almendralejo (Badajoz) li va facilitar un orgue de saló provinent d'un casal senyorial de Valladolid. Abans, però, havia estudiat el manual d'organologia més actual i, amb la disposició decidida, havia comanat pressupostos.

A la història hi participà l'orguener José Heigl, domiciliat a Madrid. Josep Balaguer deixà establerta la disposició de la consola elèctrica amb organola aplicable a l'orgue, que finalment aquest orguener tampoc li proporcionà.

Carta de Balaguer a Melcher, de 22 de desembre de 1929. Fons CBA

Pressupost d'E.F. Walcker a Balaguer amb la disposició de l'orgue, de 25 de juliol de 1929. Fons CBA

L'orgue, projecte inacabat?

El maig de 1930 l'organista Charles Tournemire s'havia compromès per a la inauguració de l'instrument. L'orgue no va estar a punt.

El resultat final va involucrar la Casa Walcker alemanya i el seu delegat a Espanya, Juan Braun. Hi ha constància documental que l'orgue estava muntat l'any 1932. Mentrestant, es va instal·lar un ascensor a la casa. L'orguener Juan Braun tornà a comparèixer el 1934 per a una posada a punt i afinació; semblava que la dinamo era la causa de la fallada del motor. De nou, la protagonista fou l'electricitat.

A finals dels anys 60 es feu una actualització del sistema elèctric i un nou manteniment de l'orgue.

Consola Walcker de Can Balaguer. Detall

Consola Walcker de Can Balaguer. Detall

Música i empresari

A més de pianista i amant de l'orgue, el també empresari Josep Balaguer amb l'Antigua Casa Banqué va desenvolupar una carrera com a director musical, primer al capdavant de les bandes militars de Palma i d'Inca i, durant la guerra, amb la Banda-Orquestra, gràcies a la qual un centenar de músics evitaren anar al front.

Ca seva fou el cau, a través del Cercle de Belles Arts, de la formació de l'Orquestra Simfònica de Mallorca, el bessó de l'actual orquestra. Josep Balaguer en fou el promotor i preparador, fins a entregar la batuta al coreà Eaktay-Ahn, que la dirigí de 1946 a 1959.

Josep Balaguer al capdavant de la Banda-Orquestra. Concert de presentació. Teatre Principal de Palma, 30 de novembre de 1937. Fons CBA

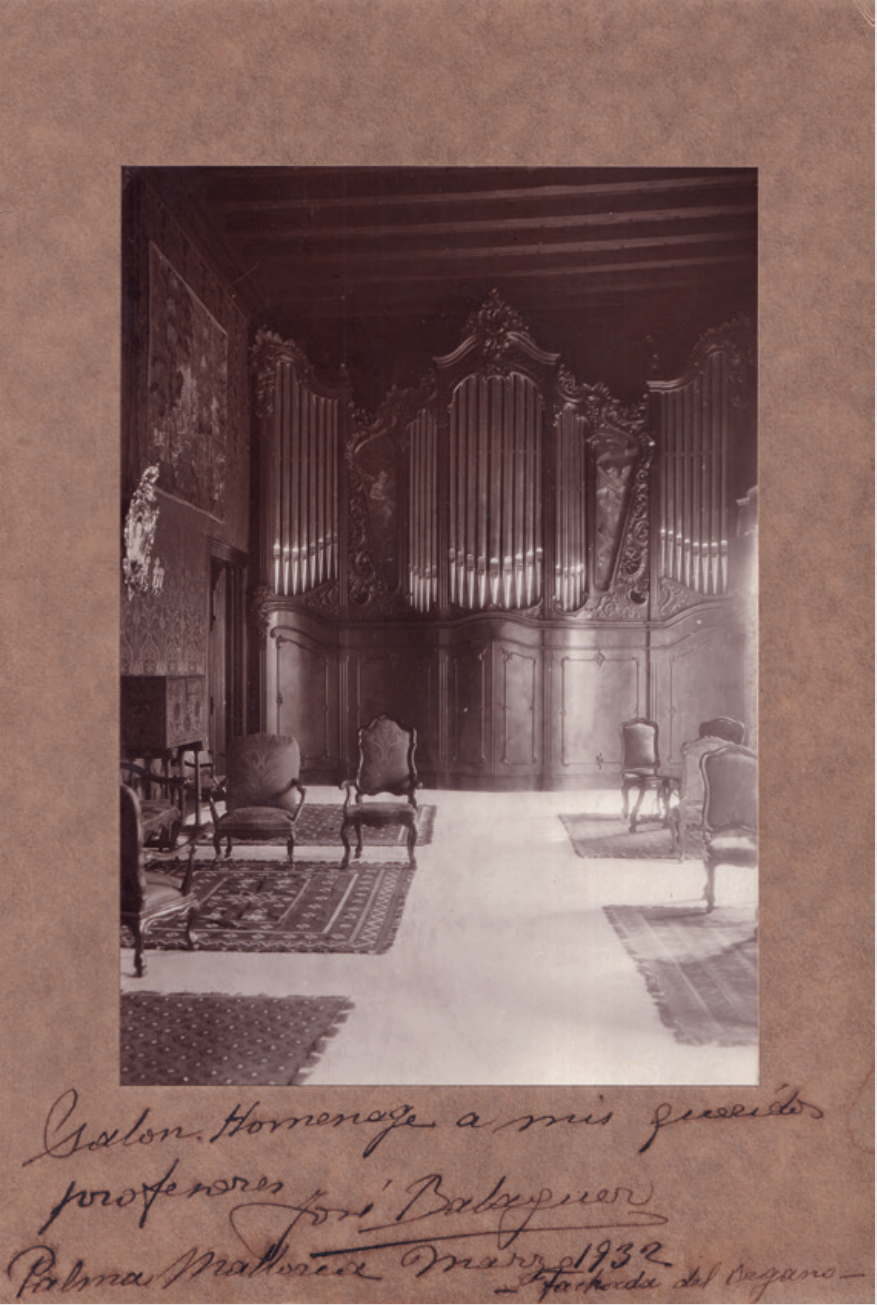

Les violinistes de l'Orquestra Simfònica de Mallorca després del concert de presentació, 14 de gener de 1947. Fotografia cedida per Marisa Cortés

L'homenatge als mestres

Al tombant de segle XIX eren habituals les trobades ludicomusicals de societats d'esbarjo, com les vetlades musicals que tingueren lloc a les rerebotigues de Casa Perelló o Casa Banqué.

L'any 1932 Josep Balaguer titulava una fotografia de la sala de música de casa seva “Saló homenatge als meus estimats mestres”. Devora el gran orgue, les cornucòpies il·luminen l'entorn reproduint el retrat i el nom dels seus professors. Amb ells s'explica el moment musical en què va participar activament Balaguer: del cantant d'òpera Uetam a Albéniz, mestres i deixebles, des de Guillem Massot a Palma fins a Madrid.

Sala de música de Can Balaguer amb l'orgue, 1932. Col·lecció Museo Virtual del Órgano